ВІДГУК
офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Дрозда Олексія Юрійовича на дисертацію Коваленка В'ячеслава Васильовича «Захист природного довкілля та екологічних прав судами адміністративної юрисдикції», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Вивчення природно-ресурсного потенціалу України, забезпечення ефективного його використання є національною основою розвитку держави. В Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом у 2014 році одним із пріоритетних напрямів реформування системи публічного управління визначено забезпечення безпеки навколишнього середовища для життя та здоров'я людини. Система гарантій реалізації та захисту права людини на безпечне довкілля пов'язується із впровадженням сукупності правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку можливо шляхом застосування адміністративних, економічних, інформаційно-контрольних механізмів публічного управління.

Надмірна бюрократизація дозвільно-ліцензійних, контрольно-наглядових та адміністративно-деліктних процедур, дублювання повноважень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, існуючі корупційні ризики, що виникають на етапі прийняття відповідних адміністративних актів є головними причинами правових спорів у сфері реалізації права людини на безпечне довкілля. При цьому забезпечення ефективного механізму оскарження рішень, дій та бездіяльності органів публічної адміністрації у сфері забезпечення права людини на безпечне довкілля є одним із завдань, що визначено чинним законодавством України для системи адміністративної юстиції, що обумовило актуальність проведення комплексних наукових досліджень дисертаційного та монографічного рівнів у відповідній сфері.

Актуалізація доцільності дослідження проблеми розгляду та врегулювання адміністративних спорів у сфері реалізації права людини на безпечне довкілля пов'язується також і з прийняттям Закону України від 03.10.2017 р., в результаті чого відбулося реформування адміністративно-процесуального законодавства. Таким чином дисертаційна робота В.В. Коваленка є спробою грунтовного аналізу проблем розгляду та вирішення адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля, при цьому основою дослідження стали наукові праці з загальної проблематики адміністративного права та процесу, а також дослідження з екології, теорії держави і права, конституційного та природоресурсного права України.

Актуальність дисертації В.В. Коваленка обумовлюється її виконанням в рамках Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених Національною академією правових наук України 03 березня 2016 р., комплексних наукових проектів «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710) та «Дослідження проблем теорії адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711).

Проведення дослідження В.В. Коваленка на тему «Захист природного довкілля та екологічних прав судами адміністративної юрисдикції» кореспондується з низкою програмних документів, зокрема положень Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015; Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015; Концепції розвитку електронної демократії в Україні, схваленої

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2017 р. № 797-р тощо.

З огляду на викладене, а також зважаючи на необхідність проведення комплексних монографічних наукових праць з досліджуваної проблематики в умовах оновлення адміністративно-процесуального права, тема дисертації В.В. Коваленка є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій.

Загальний аналіз змісту дисертації свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність і високий науковий рівень, теоретичне і практичне значення для вдосконалення правового регулювання процедури розгляду та вирішення адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля, а також для проведення науково-дослідної і правотворчої діяльності та у навчальному процесі.

Дисертація В.В. Коваленка характеризується системним підходом до предмета дослідження. Визначені в роботі задачі дослідження відповідають його загальній меті, яка полягає у визначенні сутності та особливостей надання розгляду та вирішення адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля, формулювання науково-обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо його удосконалення. Структура повністю відповідає меті і задачам дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором.

Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження, що в концентрованому вигляді знайшли відображення у сформульованих здобувачем наукових положеннях, висновках і рекомендаціях, забезпечено методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень; застосуванням комплексу наукових методів, адекватних об'єкту, предмету, меті і задачам дослідження; використанням сучасних досягнень юридичної науки та широкої джерельної бази дослідження; здійсненням апробації основних концептуальних ідей і

положень дослідження. Вдалий вибір методів дослідження, аналіз і синтез наукової літератури, нормативно-правових актів та узагальнення отриманої інформації з метою дослідження адміністративно-правових засад забезпечення права людини на безпечне довкілля в контексті українського державотворення, спрямованого на розбудову сервісної моделі системи суб'єктів публічної адміністрації, дозволили успішно розв'язати поставлені задачі.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується не тільки їх суто науковою значимістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, що заповнюють деякі прогалини в адміністративно-процесуальному праві України, але й їх практичною затребуваністю на сучасному етапі, зокрема для вдосконалення чинного національного законодавства в тій його частині, що стосується розгляду та вирішення адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля. Проведена автором науково-дослідна робота є результатом його власних напрацювань, вдалою спробою визначення особливостей розгляду та вирішення адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля в цілому, і зокрема – у порядку адміністративного судочинства.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Переходячи до оцінки основних положень і висновків дисертації, варто зазначити, що в роботі порушені нерозроблені раніше наукові та практичні задачі, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити ряд пропозицій. З урахуванням цього можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у підході до досліджуваних проблем, так і в запропонованому способі розв'язання конкретних теоретико-правових питань.

Новизна дослідження полягає насамперед в постановці та актуалізації

автором питання про необхідність теоретичного узагальнення та нового вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні сутності права на безпечне довкілля як предмета адміністративного спору, окресленні процедур розгляду та врегулювання адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля, її нормативного вирішення та практичної реалізації, формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері, спрямованих на подолання проблем подолання публічно-правових конфліктів в Україні.

Логічним є те, що автор розпочинає дослідження з визначення сутності розуміння права на безпечне довкілля як предмету захисту у публічно-правовому та приватно-правовому спорах причин виникнення публічно-правових спорів у сфері використання природних ресурсів в Україні. Автором на основі достатньо ґрунтовної характеристики нормативно-правових засад захисту права людини на безпечне довкілля визначено такі причини виникнення публічно-правових спорів у відповідній сфері, як : прогалини правового регулювання реалізації відповідних адміністративних процедур; декларативність норм щодо механізму реалізації визначеного Конституцією України виключного права власності Українського народу на природні ресурси, в тому числі права власності на землю та її надра; відсутність чітких критеріїв розмежування предметної юрисдикції між господарським, цивільним та адміністративним судами; корумпованість системи прийняття управлінських рішень, що пов'язується з наявністю значної кількості погоджувальних процедур, які передбачають особистий контакт із суб'єктом владних повноважень.

Дисертанту вдалося визначити ознаки адміністративних спорів у сфері захисту права на безпечне довкілля, до яких, зокрема, віднесено: 1) наявність спеціальної підстави їх виникнення – порушення норм чинного законодавства України внаслідок відбулося порушення встановлених стандартів екологічної безпеки, а отже, не дотримується реалізація публічного інтересу у забезпеченні безпеки існування людини; 2) наявність

спеціального кола суб'єктів спірних правовідносин, де одним із них завжди є суб'єкт публічної адміністрації; 3) предметом спору є управлінське рішення, дії чи бездіяльність, в наслідок чого відбувається як порушення прав учасників суспільних правовідносин, так і внаслідок уникнення процедури відшкодування заподіяних збитків.

Достатньо ґрунтовним та таким, що заслуговує на увагу, є проведене дисертанткою дослідження досвіду Європейського Суду з прав людини розгляду та вирішення адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне природне довкілля (с. 135-150).

Заслуговує на позитивну оцінку дослідження автора суб'єктного складу адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля, що дозволило дисертанту обґрунтувати пропозицію оптимізації реалізації механізмів відповідальності органів місцевого самоврядування з метою підвищення ефективності здійснення представницької функції захисту екологічних прав та інтересів територіальної громади (тобто захисту публічного інтересу територіальної громади у природоохоронних відносинах).

Не менш важливими для удосконалення процедури розгляду та вирішення адміністративних спорів у сфері захисту права людини на безпечне довкілля є й інші висновки, зроблені автором дисертації.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Отримані результати можуть бути використані у науково-дослідній сфері, правотворчості, правозастосовчій діяльності, навчальному процесі. Актами провадження, які містяться в додатку Б до дисертації (с. 5-6 автореферату, с. 229-236 дисертації), вже підтверджується їх використанням та науково-практичною та науково-теоретичною реалізацією

Повнота викладання наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях.

Основні положення роботи знайшли відображення у 5 наукових статтях, опублікованих у виданнях, що визнані як фахові з юридичних

дисциплін, у тому числі в одному зарубіжному науковому виданні, а також у 6 тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Вивчення дисертаційної роботи та її автореферату дає підстави для твердження про ідентичність їх змісту та основних положень. Оформлення дисертації зауважень не викликає.

Зауваження та дискусійні положення.

Разом з тим, визнаючи загалом високий теоретичний рівень дисертації В.В. Коваленка, її значне практичне значення, варто зазначити, що це не виключає можливості критично підійти до окремих позицій, висловлених здобувачем у роботі, зупинитися на деяких конкретних зауваженнях і побажаннях.

1. В межах здійсненої класифікації адміністративних спорів у сфері захисту права на безпечне довкілля за предметом оскарження виділено : спори, що виникають у правовідносинах в галузі охорони атмосферного повітря; спори, що виникають у відносинах із збереження, використання та відтворення водних ресурсів; спори, що виникають в сфері забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів та рослинного світу; спори, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, сортуванням, перевезенням, зберіганням, утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів; спори, що виникають у відносинах в сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу (розділ 2). В цілому така класифікація відповідає існуючим сучасним науково-практичним підходам, однак авторкою залишено поза її увагою спори, пов'язані із забезпеченням доступу до публічної інформації про стан природного довкілля;

2. В межах здійсненого дослідження автором визначається пріоритетність забезпечення безпеки природного довкілля, однак при цьому у практиці Європейського Суду з прав людини повсякчасно використовуються такі категорії, як «сприятливе довкілля», «гідний рівень

життя». З врахуванням зазначеного в межах підрозділу 3.1 авторові було б доцільно окрему увагу приділити питанню встановлення сутності таких оціночних категорій та пошуків напрямів їх впровадження до національного правового простору;

3. Варто зазначити, що оптимізація процедури врегулювання правових спорів у сфері захисту права людини на безпечне природне довкілля вимагає розгляду такої категорії адміністративного права, як «публічне майно», до складових якої ряд дослідників відносить і природні ресурси загальнодержавного значення (В.М. Бевзенко, Н.Ю. Задирака, І.В. Киреєва, Ю.О. Легеза та ін.). В аспекті підвищення правової ефективності здійсненого В.В. Коваленком дослідження було б доцільним висловити авторський підхід до розуміння категорії «публічне майно» та його складової – природних ресурсів як виключної власності Українського народу;

4. Автором порушується питання запровадження до національної правової системи категорії «легітимних очікувань», що справедливо ним розглядається як похідний принцип від принципу правової визначеності. В цілому погоджуючись із своєчасністю такої авторської пропозиції, що обґрунтовується в тому числі результатами судової практики Європейського Суду з прав людини, процедура її реалізації В.В. Коваленком не визначена, що суттєво знижує рівень її правової ефективності;

5. Поза увагою автора залишилось питання удосконалення механізму судової медіації при врегулюванні спорів щодо захисту права людини на безпечне довкілля.

Наведені спірні положення і висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка носить самостійний і творчий характер, має наукову і практичну цінність. Наявність дискусійних питань, насамперед, характеризує складність і актуальність досліджуваної теми та власний підхід до її розгляду дисертантом. В дослідженні автору вдалося досягти його мети.

Усе викладене дає підставу для висновку про те, що дисертаційне дослідження Коваленка В'ячеслава Васильовича на тему «Захист природного довкілля та екологічних прав судами адміністративної юрисдикції» є завершеною науковою працею. Враховуючи досягнення автором мети та задач дослідження, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати щодо розкриття сутності права на безпечне довкілля як предмету адміністративного спору, беручи до увагу те, що в роботі наведено висновки, які сприятимуть вдосконаленню адміністративно-процесуальних норм, в яких знаходять своє втілення відповідні правові засади розгляду та вирішення публічно-правових спорів у сфері використання природних ресурсів у порядку адміністративного судочинства, то є всі підстави відмітити, що дисертація В.В. Коваленка відповідає вимогам п.п. 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент
доктор юридичних наук, професор,
начальник відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ **Олексій ДРОЗД**